

Széchenyi rakpart 8. – Zoltán utca (Beloannisz u 1.) Hrsz. 24682

A Széchenyi rakpart – Zoltán utca sarkán álló négyemeletes eklektikus épület remekül illeszkedik a rakparti házak sorába. Vízszintesen két övpárkány tagolja, az első emelet alatt és a második emelet felett. Hosszanti tengelyeit a két oldalrizalit, valamint a középső rész hét ablaka adja. A földszint rusztikus falazást kapott, a bejárat közepén helyezkedik el, amit pilaszterek vesznek körbe, ahogyan a szomszédos ablakokat is. A rizalitet követő két ablak felé helyezték el az épület mai lakójának, a Commerzbanknak cégfeliratát. Az első emelet ablakai balusztrádos mellvéddel, jön piaszterrel és szemöldökpárkánnyal lettek ellátva, kivéve a középrész harmadik és ötödik nyílásait, melyek íves oromzatot kaptak, továbbá a két legszélső ablak dupla falpillérrel büszkélkedhet. A második szint ablakai sem teljesen egyformák, itt a középső, illetve ismét a rizalit ablakai lógnak ki az íves oromzataikon túl azzal is, hogy ezek nem pilaszterrel, hanem kompozitós féloszloppal keretezettek. A harmadik emelet két szélső nyílása mellett volutás oszlopfőkön két-két női fej, majd két jön féloszlop, végül két pilaszter lett elhelyezve. A negyedik szint középső ablakainak szemöldökpárkánya füzér díszítést kapott, míg a rizalitokon ikerablakok láthatók, ezek kompozit pilaszterekkel vannak elválasztva egymástól, mellettük további kompozit féloszlop és pilaszter lett kialakítva.

A Zoltán utcai homlokzat megismételi a rakpartét, csupán rövidebb annál, középen hét ablaksor helyett csak ötöt láthatunk. Az épület sarka lekerekített, itt az első emelet szintjén timpanonos szoborfülkében egy Széchenyi szobrot helyeztek el. Ennek felismerhetőségét egy bronz tábla biztosítja a földszinten szemmagasságban, melynek felirata: „GRÓF / SZÉCHENYI ISTVÁN / 1791-1860 / A NAGY REFORMER, AZ ELSŐ MAGYAR / KÖZLEKEDÉSI MINISZTER EMLÉKÉNEK / ÁLLÍTOTTA A MAGYAR ÁLLAMVASUTAK / 1988”. A második emelet magasságában pedig egy háromalakos domborművet láthatunk. Egy további tábla lett elhelyezve a rakparti oldal bal rizalitjának ablaka mellett: „KOGUTOWICZ MANÓ / 1851-1908 / IRÁNYÍTÁSÁVAL E HÁZBAN / MŰKÖDÖTT 1892-1913 KÖZÖTT / A MAGYAR FÖLDRAJZI INTÉZET, / AMELY ISKOLÁINKAT MAGYAR NYELVŰ / TÉRKÉPEKKEL LÁTTA EL. / ÁLLÍTOTTÁK: A MAGYAR FOTOGRAFUSOK ÉS / BELVÁROS-LIPÓTVÁROS ÖNKORMÁNYZATA 2008”.

Az épületbe díszes fa ajtókon juthatunk, belépésnél egy dongaboltozatos helységbe érkezünk, melyet egy öntöttvas belső kapu követ. Ezen túljutva érkezünk az előtérbe, amely üveggel fedett és egy galériát is magában foglal. Innen juthatunk tovább a Commerzbank további emeleteire.

Az épület terveit Diescher József készítette 1873-ban, ezeken a terveken az első emeleten egy erkély is szerepel, ami a mai épületen már nincs jelen.¹ Az alaprajza négyzet alakú, továbbá belső udvarral rendelkezett. Az ingatlan tulajdonosai 1885-től Keller Antal F. és Biscara Borbála hitestársak, 1928-ban Keller Endre és b. társa, 1937-ben Keller F. Antal.² Az épület eredetileg lakóháznak készült, a levéltári tervekől kiderül például, hogy 1939-ben alakította át Kovasits Máté a III. emelet 7. számú lakását, melynek tulajdonosa ekkor Nagys Kemény Károly volt.

¹ https://www.eleveltar.hu/web/guest/bongeszoz?ref=TypeDeliverableUnit_d12c21c1-ada5-45fc-b814-0c58ab27584f&tenant=BFL&parentHierarchy=d12c21c1-ada5-45fc-b814-0c58ab27584f%20f48dc287-8a57-4716-9b19-1669b6aac91d%20BFL_338%20BFL_336%20BFL_331%20BFL_61%20BFL_25%20BFL_1

² Adalékok a Lipótváros történetéhez, II. kötet, A Budapesti Városszépítő Egyesület kiadása, 1988. 411.o.

Ennek belmagassága 3,8 méter, tartalmazott 3 szobát, egy cselédszobát, alkótvot, konyhát, kamrát, előszobát és két fürdőt.

A földszint is több átalakításon esett át Keller Endre megbízásából. Valószínűleg erre többek között azért volt szükség, mert itt volt 1911-től a Tőzsde kávéház, ahol a Gabonamunkások szövetsége működött.³ ⁴ 1913. december 28-án gyűlést tartottak a „Rudolf rakparti Tőzsde kávéházban a hosszú munkaidő ellen. Memorandum a keresk. miniszterhez a vasárnapi pihenőért.”⁵

Itt volt továbbá székhelye Schultes Ágost Salvator nevű vizének is, erről hirdetés is tanúskodik, például a Pápai Hírlap hasábjain (1914.01.24.): „Salvator – kiváló bór- és lithiumos gyógyforrás vese- és hólyagbajoknál, köszvénynél, cukorbetegségnél, vörhenynél, emésztési és légzési szervek hurutjainál kitűnő hatású. Természetes vasmentes savanyúvíz. Schultes Ágost. Szinyelipóczi Salvatorforrás-vállalat, Budapest, V. Rudolf rakpart 8.”

A tervek tanúsága szerint háztulajdonos volt 1920-ban a Magyar Selyemfonodák Haszonbérlete Rt, akinek megbízásából két irodahelyiséget alakítottak át a földszinten. További érdekesség ezzel kapcsolatban az alábbi idézet: "... Minthogy azonban a tervben 'kamrával' jelzett s ezen a címen engedélyezett helyiség a valóságban árnyékszéknek épült, melynek sem ablaka, sem közvetlen szellőzésre nincsen az az 'építésügyi szabályzat' (...) alapján közegészségtelenség s használatra nem engedélyezhető. Folyamodót felhívják, hogy az engedély nélkül szabályellenes megépített árnyékszék e határozat kézhezvételétől számítandó 8 napon belül használaton kívül helyezze" Budapest, 1920. szeptember 23.

1943-ban újabb földszinti átalakítás eredményeként Keller Endre és társa létrehoztak irodákat és raktárokat, valamint ekkor került kialakításra az üveggel fedett előtér. 1951-ben alakították az épületet irodaházzá, ahol az eredetiből egy részt lebontottak az udvar körül, így az épület L alakot vett fel. A földszinten az akkori Beloiannis utcai (ma Zoltán) oldalán készült egy étterem/kultúrterem, a hozzá kapcsolódó melegítővel és tálalóval, továbbá irodák és tudakozó a bejáratnál. 1952-ben a MÁV Magasépítő Üzemi Vállalat tervező osztálya foglalta el az épületet. Itt tartózkodásuk idején is többször alakították át a belső részt, főként az irodák méretein változtattak.

Az utolsó módosítás 1994-ben volt, amikor az épületbe költözött a Commerzbank. Ekkor beépítették az udvart, felújították a homlokzatot, kikerült a cégjelzés. A tervekből kiderül, hogy „a szobor, az emléktábla és a négy kandeláber változatlanul megmarad”, „a meglévő csatorna helyett új, vörösréz függőeresz- és lefolyó” került. Továbbá a földszinten „az összes beépített szekrény, álmennyezet, falburkolat és a H1 főbejárati kapu kivételével minden

---

³https://library.hungaricana.hu/hu/view/FszekCimNevTarak_20_00_1914/?query=gr%C3%B3sz%20Bernát%20A1t%20k%C3%A1v%C3%A9h%C3%A1z&pg=458&layout=s

⁴ Gabonamunkások szövetsége – Tőzsde kávéház. Elnök: Grósz Bernát, Társelnök: Gaál József, Titkár: Fischer Béla, Főpénztáros: Zeif Mihály Károly, Pénztáros: Khiener Mihály, Ellenőrök: Klobusiczki József és Fáber Ignác

⁵https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPTortBiblio_Bibliografia_4/?query=t%C5%91zsde%20k%C3%A1v%C3%A9h%C3%A1z&pg=298&layout=s

homlokzati és belső nyílászáró bontandó” lett. A Zoltán utcai homlokzat minden nyílászárója bontásra került.

1912-ben a házban lakott Glatz Oszkár festőművész.

Az építésről:⁶

Diescher József (Pest, 1811. április 27. – Budapest, 1874. szeptember 28.) magyar építészmérnök, építési vállalkozó. Diescher József nagy múltú, Frankfurt am Mainból származó építészdinasztia fejeként számos épületet tervezett és kivitelezett Pesten. Inasévei után öt évig a pesti vasárnapi iskolaként működő Városi rajziskolában tanult, majd 1828-ban vándorlásra indult. Bécsben Philipp Brandl polgári építésmesternél, majd Münchenben Xaver Mayer kőművesmesternél dolgozott, itt pallérként vezette az új protestáns templom építését. A berlini Bauakademie hallgatója volt, Münchenben a Polytechnikum, majd az Akadémia Civil-Baukunde és Descriptive Geometrie előadásait hallgatta, illetve 1830-31-ben a Königliche Baugewerbschule látogatója volt. Ezt követően 1837-ig Németország és Olaszország jelentősebb városaiban fordult meg, amelyet mesterfelvételi kérelméhez vándorkönyvével igazolt. Tanulmányaira és korai terveire hatással voltak a korabeli építészeti mintakönyvek is, különösen Durand Leçon d’Architecture-je. 1839. május 30-tól a Pesti Építész Céh tagja. Budapesten közel harminc műemlék őrzi keze nyomát. Csupán 1850 és 1860 között több mint kétszáz építési engedélyt kapott a fővárosban. Diescher József sokáig tiszta klasszicista stílusban épített, de az 1860-as évektől már határozottan az eklektika felé hajlott, romantikus, neoreneszánsz elemeket is felhasználva.

Munkássága

Emléktábla őrzi nevét az általa 1871-ben historizáló stílusban tervezett Vörösmarty Mihály Gimnázium (VIII. Horánszky u. 11.) falán, illetve a Szervita téri Szent Anna templomon, amelynek homlokzatát és középtornyát alakította ki. (A mellette levő rendházat a mai modern postapalota helyén már lebontották.) Ő tervezte a Rákóczi út 57. sz. alatt levő, Luther udvarban található Szlovák evangélikus templomot (ma kiállítóterem), és számos korabeli lakóházat, elsősorban a mai V. és belső VIII. kerületekben. (Például a Múzeum krt. 5., Semmelweis u. 15., Akadémia u. 13. és 16., a Dorottya u. 6. sz. alatti ún. Wurm udvar – jelenleg Dorottya-palota – felső két szintje.) Egyik testvére Diescher János, a Rókus kórház szülésznőgyógyász főorvosa volt, számára tervezte a Bajcsy-Zs. út 17. sz. alatti lakóházat. A Fűvészkertben lévő, Molnár Ferenc: A Pál utcai fiúk c. regényéből is jól ismert, 2011-ben felújított Pálmaház és a II. János Pál pápa (volt Köztársaság) téri Gázgyár főépülete is nevezetesebb tervezése. Heckenast Gusztáv nyomdája számára 1861-62-ben az Egyetem u. 4. szám alá háromemeletes épületet tervez. Több villát tervezett a Városligetbe vezető, 1840 körül kialakulóban levő utakon (Pl. Leopold Grossinger vaskereskedő villája, Városligeti fasor 17., a mai Damjanich u. sarkán), amelyeket időközben lebontottak. Építővállalata végezte a Közvágóhíd építészeti munkálatait, valamint – Holzpach Jakab Téglagyárának támogatásával – a pesti alsó dunai kőrakpart kialakítását, amit a pestiek méltán emlegetnek a várost fenyegető árvíz idején! (Az 1838-as árvíz idején építőmester apjával és János testvérével

---

⁶ https://hu.wikipedia.org/wiki/Diescher_J%C3%B3zsef

együtt Diescher József is hősiiesen részt vett a mentési munkálatokban.) Pesten kívüli munkái közül az aradi Líceum tervezése ismert. Másik testvére, Diescher Antal is építész volt, róla a Magyar Építészeti Múzeum őriz egy fiatalkori olajportrét.

Kivitelezői tevékenysége

Kivitelezőként is számos épületet jegyez, többek közt az Október 6. utcai (Sas u. 8. - Zrínyi u. 13. tömb) Marcibányi palota neoreneszánsz átalakítását. Ő volt a Magyar Tudományos Akadémia építési kivitelezője is Ybl Miklóssal, a korábban építévállalkozásában kőműves inasként tanuló Szkalnitzky Antal műépítész vezetésével. Az MTA építését követően ő kivitelezte az Akadémia Ybl-tervezte bérházát (1864), amely az Akadémia épületének folytatása, ma az MTA könyvtárának ad otthont. Ebben az épületben lakott haláláig Arany János. A Pesti Vigadó kivitelezése is Diescher nevéhez fűződik.

Ha a mai húszezer forintosra nézünk, annak hátán a Bródy Sándor utca 8. sz. alatti régi képviselőházat látjuk (ma: Olasz Intézet). Tervezője Ybl Miklós, kivitelezője Diescher József volt. Jó munkakapcsolat volt köztük, sok más épület tervezésében-kivitelezésében dolgoztak együtt az évek során. Diescher cége a képviselőház építését 1865. szeptember 11-én kezdte és 2140 kőművessel és 3500 munkással rekord idő, 3 hónap alatt (!) végeztette el. Az épület bútorozatlanul, száradó falakkal már 1865. decemberére készen állt. Az építkezés haladtáról az egykori újságok naponta beszámoltak, a „falegyen-ünnepségen” az egész város lakossága részt vett, és lelkesen élte az építőket, hiszen az épület megléte, a kiegyezésről szóló létfontosságú országgyűlési tárgyalások megkezdése ekkortájt égető politikai kérdés volt. Hivatalos felavatása 1866. április 16-án történt. Érdemei elismeréseként a királytól Ybl Miklós a Ferenc József Rend lovagkeresztjét, Diescher József pedig koronás aranykeresztet kapott, és a munkásokat is megjutalmazták.

Modern iskola a XIX. Században

A Vörösmarty Gimnázium, az egykori Főreáltanoda tervezésekor (1871-74) Diescher a legmodernebb tudományos eredmények oktatási megismertetésére is gondolt. Ennek jó példája nemcsak a tágas természettudományos szertár, a vegytani laboratórium és méregszoba, a fizika előadóhoz tartozó desztilláló-helyiség, olvasztókemence és hűtő, a biológiához tervezett bonckamra, hanem a hátsó lépcsőház kialakítása is. Ezt úgy tervezte és építtette, hogy a híres Foucault-féle ingakísérlet a diákok számára bemutatható legyen. A francia Foucault 1851-ben a párizsi Pantheonban végezte el kísérletét, amellyel bebizonyította, hogy az inga lengési síkját a Föld forgása közben megtartja. Az új gimnázium terveibe már bekerült e demonstráció elvégzésének lehetősége, amit azóta is rendszeresen, minden évben bemutatnak a diákoknak, illetve nyílt napokon a látogatóknak. A gimnázium utcai szárnyának második emeleti része az épület egyik legreprezentatívabb helyiségét, a dísztermet foglalja magában. A Vörösmarty Gimnázium 2002-ben lett műemlék, az emléktáblát dédunokája, M. Dévényi (Diescher) Márta leplezte le.

Az épület 1874-es átadását Diescher József már nem érte meg, mert egy héttel az avatási ünnepség előtt meghalt. A Kerepesi temetőben (Fiumei úti Sírkert) nyugszik, a Salgótarjáni úti oldal 416-os, fal melletti kriptájában. A kriptát – igen nagy igényességgel és esztétikummal – ő maga tervezte és építtette még életében (1859), korán elhunyt gyermekei is ide kerültek.

Gránit korinthusi oszlopok között, timpanon alatt saját márvány mellszobra állt egy oszlopon. A sírfeliratok az oszlopok közti fali márványtáblára kerültek. A kriptát szépen megmunkált kovácsoltvas kerítés fogta körbe. Diescher nevéhez fűződik a temető kápolnájának megépítése is, mivel az eredetileg 1857-ben Zofahl Lőrinc által tervezett szegényes megjelenésű kápolna hamarosan szűkké vált, így gótikus stílusú, latin kereszthajós átépítését, oratóriummal, sekrestyével 1859-ben Diescher Józsefre bízták.

A 2. világháború alatt szőnyegbombázás érte a városrészt, a Diescher-kripta is erősen megrongálódott. Azt követően – munkásmozgalmi temetőhellyé válva – nem engedélyezték a polgári temetéseket a család számára. A sír állapota fokozatosan romlott, jelenlegi formájában elkésérítő, méltatlan ahhoz az emberhez, aki annyit fáradozott Pest szépítésén. A leesett márványszobor az 1980-as években eltűnt, ugyanúgy, mint a kerítés vasrészei. Szomorú az is, hogy a fiatal építészek számára Diescher József neve ismeretlen, hiszen alig emlékeztet tábla híresebb épületei falán munkásságára.

További meglévő lakóházak

V. Királyi Pál u. 18., Szupp ház (átép., 1844), V. Vadász u. 18./Hold u. 9. (1854), V. Akadémia u. 13./Steindl I. u. 5. (1870), V. Akadémia u. 16./Zoltán u. 3. (Diescher Ágoston részére, 1872), V. Váci u./Kígyó u. sarok (1870), az északi Klotild palota mellett, V. Kálvin tér 8. (1853, átalakítás + udvari szárny), V. Hercegprímás u. 14. (1865, átép.), V. Molnár u. 4. (1873., rendház, most: Budapesti Ward Mária Ált. Isk. és Gimnázium), V. Bajcsy-Zsilinszky út 55. (1860), V. Szerb u. 9. (1855, Kasselik Ferencsel), VI. Paulay Ede u. 14. (1845), VII. Dob u. 6., VII. Erzsébet krt. 58. (1860) Berger kávéház, a későbbi Király Színház művészeinek törzshelye, VIII. Mária u. 10. (1855), VIII. Rákóczi út 15. Fehér ló Fogadó, ma: Közép-Európai Kulturális Intézet, (Hild J. 1831, D. J. emelet ráép., 1852, híres vendégek: Liszt, Wagner, Erkel), VIII. Baross u. 34. (1861-62, átép.), IX. Vámház krt. 6. Jordán ház (1857, ráép.), V. Király u. 21./Kazinczy u. 56., Jó Pásztorház (1845, átép.), IX. Üllői út 23., XII. Mátyás király út 30. villa (1893)

Műemlék házak

V. Múzeum krt. 5. (1850), VII. Király u. 38. (átép.), VIII. Rákóczi út 13. (Hild J. 1837, Diescher 1852 ráép.), VIII. Kőfaragó u. 5. (1847, átép.), VIII. Baross u. 40. (1861, átép.), XII. Adonis u. 4. Repos-villa (1872)